

Zdeněk Kožmín: Bubáčky, Naddeníky 1998–2002, Host, Brno 2020, 328 s.

NAJEDNOU JE MI JAKO KAFKOVU PSOVI
aneb DO JEDNÉ Z KRÁSŇNÝCH MLADÝCH
ŽEN SE VTISKNOU JAKO DO VĚČNOSTI

Josef Prokeš

Péčí editora Jana Tlustého vyšla třetí a závěrečná část výboru z deníkových záznamů významné osobnosti české literární vědy Zdeňka Kožmína, které si vedl od roku 1970; předchozí svazky jsou *Struktury* (1995) a *Obtisky* (1998). *Bubáčky* obsahují koláž reflexí filosofických i literárních textů, střípky soukromého života, vzpomínky, úvahy o plynutí času, a především rozjímání o nevyhnutelnosti stáří... Sám za sebe jen lituji, že chybí zpracování zápisků posledních pěti let života této inspirativní osobnosti (podle rozhovoru s editorem chtěl sám Z. K. zakončit *Bubáčky* rokem smrti paní Drahomíry).

Zdeněk Kožmín byl především mimořádně citlivý učitel celých generací žáků a studentů od základní přes střední až po vysokou školu. Měl vzácné nadání podnitit své svěřence k hledání vlastní životní cesty. Přitom sám byl skromně nenápadný a tichý, svým nelehkým osudem nezložený (po maturitě za války totálně nasazen do letecké továrny jako pomocný dělník, začátkem normalizace vyhozen z vysoké školy atp.). Přátelil se s Janem Skácelem (doprovázel jej například do slovinské Lipice, kde básník převzal Mezinárodní cenu za literaturu Vilenica), soustavně interpretoval literární dílo Vladimíra Holana, Franze Kafky, Milana Kundery, Vladislava Vančury, bratří Čapků a dalších. Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy vystudoval bohemistiku a filosofii. Ve svém díle dokázal uvedené dva obory účinně propojit. Celý život duchovně i pracovně tedy pobýval nejen mezi českou a světovou literaturou (četl i psal v několika jazycích), ale i mezi filozofy Janem Patočkou (u kterého vystudoval), Jacquesem Derridou, Paulem Ricoeurom a jinými. Z jeho rozsáhlého díla uvedme alespoň výbor prací *Studie a kritiky* (1995) a monografii *Skácel* (1994). Nezanebatelná je jeho didaktická činnost, zejména v problematice výuky slohu a ve zprostředkování odkazu J. A. Komenského.

Ale věnujme se již recenzované publikaci. „*Truchliví bubáčky si bydlí v pařezech / a žijí si tam tak / jako by čas byl dosud dřevěný,*“ napsal Jan Skácel ve sbírce *Kdo pije potmě víno*. „*Nevím, kudy vede cestička, po níž chodí Skácelovy verše,*“ (s. 50) napsal Zdeněk Kožmín. Ale tyhle tři Skácelovy verše předznamenávají následný text přesně. Zvláště v dnešní době nedřevěné. Listování naddeníky pana profesora mě včera přimělo otevřít útlé svažečky prvních vydání sbírek právě Jana Skácela. Alespoň uvnitř doma, v tomhle podivném bezčasí covidovém, kdy Z. K. prorocky

řečeno: „... je mi těžko z náhlé drtivé virózy, ze stárnutí, z osamělosti...“ (s. 17) To Zdeněk Kožmín žáky totiž učil vnímat verše i prózu venku v přírodě; on sám to tak dělal pod velkolepým nebem své milované Mohylie kousek za Brnem, v místech bitvy tří císařů. Jinak motivy bubáček-pavoučků procházejí celými zápisky a s těmito slovy si hraje i jinak: „*Babušenko babušatá, Bubalínko bubalínkatá...*“ (s. 278)

Píšu tyhle řádky zhruba ve věku, kdy Z. K. své naddeníky psal. Proto mu snad začínám lépe rozumět: „*Ztlumit světla, jako mezi dvěma vlaky, naslouchat cvrčkům v kolejkách, být spojen s hvězdami, nebát se noci, kdy jsi sám jako kdysi tatínek na svém hněvickém nádraží...*“ (s. 29) Pozvolna při čtení začínáme přistupovat na autorovo pojetí smyslu života, na jeho optiku vidění, na jeho konstanty závěru životní pouti: „*Co je hlavní? 1. Přestat se bát. 2. Naslouchat druhým. 3. Pokračovat žít. 4. Počkat trpělivě na velkou lásku. 5. Dát své já do závorky. 6. Prosit o milost, právě hlavně o tu Boží. 7. Rezervovat si sedmičku pro štěstí a krásnou náhodu.*“ (s. 27) Bytostný evangelík Z. K. svůj výčet toho, co je hlavní, omezil na pouhých sedm bodů a dává mi snad za pravdu, že více bodů ani není zapotřebí. Když máte milost Boží: „*Co vlastně, Zdeňku, máš? Ale vždyť tolik máš – slovo a lásku, jazyk a filosofii, lidi a Boha, intimitu a vesmír. A stále ještě ŽIVOT.*“ (s. 102)

Kožmínovy naddeníky mají mnoho poloh a pokusím se prostřednictvím ukázek naznačit alespoň některé z nich. Ale šel bych proti smyslu jeho textu, kdybych se pokoušel o jakoukoli systematicčnost. Vzpomínky a úvahy se totiž vrství a prolínají, takže si v nich každý čtenář nachází právě to své: podle momentální nálady, podle svého ustrojení, podle své vlastní hierarchie hodnot. Stačí namátkou listovat:

„*Je slastí být ve světléjícím jarním ránu, být uprostřed Moravy, mít po ruce Bibli (jako ji měl u sebe uprostřed Prahy ve dvacátém století básník Holan), dostávat do rukou konečně vycházející spisy Patočkovy, mít základní knihy Platónovy a Aristotelovy... Jak by bylo milé zasednout s Janem Skácelem dole ve studentské Kolbavové kavárně při červeném vínečku z Dolních Kounic! Ale není Jana Skácela. A není ani kolbavovská kavárna (je z ní prodejna drahých látek pro bohaté slečny a paní)... Byl umučen Jan Patočka a byl vlastně také umučen Vladimír Holan. A na mučidla nás klade i tenhle ubohý kapitalismus.*“ (s. 144–145)

Namátkou vybírám další úryvky, týkající se třeba Franze Kafky: „... docela hezky jsem si „obkružování“ textu získával další vědění o Kafkově umění strukturovat prózu. Asi tohle volně psaní do počítače je nejpłodnější. Kafka se nešetřil. Byl maximalista v sémantizaci každé věty, každého syntagmatu.“ (s. 62) A jinde: „*I když k „pravdám“ noci přistupuji dost skepticky,*

stvrzuji dnes rozbřeskem to „osvěcení“, že už upouštím od bláhového plánování velkého souborného Kafky. Přestanu šilet po jeho co nejbrzčím napsání. Prozřel jsem tedy k nespěchání, ale k žití kafkovského světa.“ (s. 5) Ještě jinde: „*Najednou je mi jako Kafkovu psovi.*“ (s. 197)

Mezi konstanty Kožmínova světa patřila jeho láska k rodnému jazyku, láska k jeho ženě Drahomíře a obdiv k ženám vůbec: „*Ach, jak mi byla mateřština vždycky oporou: když mi bylo těžko, uměla pojmenovat modř Řípu, ohníčkovou vůni Polabí, stesk východních Čech, jas lidské duše, ženinu lásku.*“ (s. 62) „*Když Drahomíra není doma, všechno jako by ztrácelo smysl. Jsme ukotveni osudem k společnému času.*“ (s. 68) „*Velice potěnu jsme. Je sobotní večer. Drahunce stoupla teplo.*“ (s. 61) „*Asi nejvíce potřebuji lidskou srdečnost a jakousi skromnou obyčejnou radost toho druhého i z toho druhého. Bezelstnost, neokázalost, upřímnost, to je asi největší kouzlo obyčejnosti, která je úžasně neobyčejná.*“ (s. 73) „*Moje žena mi spravuje zelenou bavlnkou vady na zeleném svetru. A ještě: celý park už je světlounkavě zelený. A vlastně zelená je i slovácká píseň v rádiu.*“ (s. 138)

Kožmínova oblíbená barva byla zelená. Ta barva raší mladými výhonky trávy na mnoha místech naddeníků a je třeba i nehezky půvabná jako malá obrýlená děvčátka v Brně. Takhle je vidí stárnoucí pan profesor: „*Jedna obrýlená holka půvabným holčičím krokem tápala přes tramvajové koleje a volala na ostatní holky: „Vždyť je pátek!“ Je báječné určovat čas podle barvy a chuti dnů. Každá otočka Země kolem své osy chce být v mladém čase neanonymní. Nic dneska, Zdeňku, neplánuj, neplň plán své vědychtivosti, vždyť se ti to už plánovitě stírá, už nehromadíš stránky ani pro studování, ani pro psaní, ale kroužíš jako Země prostě kolem své osy a kričíš přes koleje s tou nehezkuo půvabnou holkou na celé Brno: „Vždyť je přece pátek!“*“ (s. 139)

Ale není to jen Brno, kde byl Zdeněk Kožmín doma: „*Vltava, Labe, mé osudové řeky už od dětství, už odedávna. Protékají mou duší a vlévají se do sebe v místech, kde je docela blízko rozkročen Říp. Ach, racci a labutě Prahy, ach, lodičky a lodě kdesi u Štětí, kdesi před Roudnicí, kdesi se zrcadlením máchovských, horovských, holanovských horizontů.*“ (s. 77) „*A právě řeční jiný pabl, Miloš Zeman, tentokrát za blby pražské.*“ (s. 98)

Vydalo by to listování naddeníky *Bubáčky* na dostatek materiálu pro celé číslo *Tvaru*. Opomenul jsem třeba vyjmenovat spoustu dobrých lidí, kteří stárnoucího pana profesora s láskou obklopovali a pečovali o něj; za všechny alespoň uvedu Olgu a Jiřího Trávnickovy – společně s Jiřím Z. K. vydal knihu *Na tvrdém loži z psího vína*. Ocituji však raději závěr vánočního dopisu Šárky Nevidalové z Klimkovic, možná bývalé žákyně, co já vím: „*A ještě bych vám ráda řekla jednu maličkost:*

CHVÁLÍM TESKNOU RADOST SVĚHO SVĚTA

Ivo Harák

Přiznávám bez mučení, že jsem velmi dlouho nevěděl a docela možná si ani teď nejsem úplně jist, za který vlastně konec se brát při analýze a hodnocení [po *Strukturách* (1995) a *Obtiscích* (1998)] třetího, posmrtně vydaného svazku *naddeníků* Zdeňka Kožmína (1925–2007). Nabízí se mi jeho název: *Bubáčky* parátují přece už v básni „Vyhledávání pavučin“ Kožmínova přítele, básníka Jana Skácela. Svět poezie, svět slova není pro básnický myslícího literárního vědce (filosofického rozhledu) něčím vedlejším a nepodstatným; jakoby na hlavu je tu postavena teorie marxistická, hlásající odvislost kulturní nadstavby od ekonomické a vůbec materiální základny. Ale pro Kožmína je základem právě bytí ducha v rozličných jeho podobách, tedy slovo – i Slovo. Tedy ne jen Skácel, ale také Holan, Kafka, Kundera, Komenský, Masaryk, Rádl, Patočka, Derrida

či Ricoeur – každý z nich do hloubky promeditovaný a podaný jednotejně s vědomím závažnosti každého (interpretačního) soudu stejně jako jeho nutné neúplnosti (dožadující se dalších setkání).

A jsou tu ještě další autoři – nikoli jako ozdůbky nebo hra na to, kde jsem všude byl a jaké vrcholy jsem zlezl, ale jako klíč otevírající prostory záznamů – od glosy žitého přes jeho předpodstatnění aforismem po rozžití v příběhu/anekdotě/črtě – směrem k dalším a jinak modelovaným sémantickým hvězdným soustavám. A možná také jako klíč k samotným tvarovým danostem *Bubáček*: tady mám na mysli zejména v *jinak zúženém prostoru* psané záznamy Josefa Čapka z jeho posmrtně vydané knihy *Psáno do mraků*.

Když už jsem tu ale hovořil o Slovu a Komenském, sluší se vůbec širěji zmínit tradici evangelické zbožnosti, která se na stránkách *naddeníků* mění ve víru žitou takřkajíc přes překážky, ba – ještě lépe formulováno – jako to, co dává našim krokům smysl i tehdy, když jsou už stářím a nemocí klopýtavé a překážky před nimi stojící takřka k nepřekonání. Za naze konstatovaným – „*Nic tu nevyšpekuluješ. Je to strašně.*“

– přece ještě zaznívá závěrečný akord (přesvědčení? jistoty?) – „*Je ale neuvěřitelné, jak při tom všem dekonstruování a destruování pevně a řekl bych neomylně drží pohromadě smysl. To je asi to nejúžasnější.*“

S Josefem Čapkem se mi tu ovšem vynořuje ještě tradice žánrová, tradice fikčního nebo literárně stylizovaného ego-dokumentu; již v našich luzích a hájích, pralesích i rumišťích představuje vedle staršího z bratří Čapků také Jakub Deml, Jan Hanč (jemuž jsou Kožmínovy zápisky blízké existenciální závažností i tvarovou sevřeností; Kožmín by byl jistě také srozuměn s Hančovým: „*Na datu nezáleží, leda na konzervě.*“) nebo Ludvík Vaculík. A pak tu máme také *píšíci* literární vědce, s Kožmínem generačně (i frankofonní orientací) spřízněnou Hanu Voisine-Jechovou (Hanu Sánarovou *Zlomků nepravého deníku*) nebo mladšího Vladimíra Novotného (který je Kožmínovu pojetí blízký „*rozběhem*“ svých *Řádeček* a *Postřádeček* do několika strukturou textu prosvítajících narativů i tím, že v nich diskurs zaváží nad příběhem).

Sám autor pak v rozhovoru se Šárkou Nevidalovou prozradil, kterak se z deníků rodily *naddeníky*: „*Především jsem byl jakýmsi stří-*

mám pocit, že vaše vzpomínkové knihy by se měly číst ve vytopeném pokoji, když za oknem sněží. Alespoň mě to takto těší.“ (s. 49)

Publikace je pečlivě zredigována a má vkusnou obálku. Deníkové záznamy jsou rozděleny do pěti jednotlivých let, následují poznámky, kalendárium, černobílá fotografická příloha a podrobný, zajímavý ediční komentář Jana Tlustého. Dozvídáme se z něj třeba, že Z. K. unikl koncentrací vlastně jen díky zatčení jeho tatínka gestapem a následnému přeložení celé rodiny do Chocně. Pan Kubík – Kožmínův spolužák z Roudnice – je přesvědčen, že Z. K. by koncentrační tábor se svou konstitucí nepřežil. Podobně jako třináct studentů.

Z kalendária možná stojí za připomenutí i to, jak v roce 1986 napadl skriptum *Interpretace básní* Miloš Zelenka v *Kmeni* pro zastávání nemarxistických pozic. Připomíná se zde i *Čítanka pro střední školy 3*, již Z. K. připravoval s Milanem Suchomelem a ke které jsem jako pomocná vědecká síla vytvořil slovník cizích slov (ha ha); ta se ke studentům už nedostala a šla do stoupy. Mimochodem: Do roku 1970 publikoval Zdeněk Kožmín cca 350 recenzí, studií, glos a doslovů.

Celkově pro dnešní zpuchřele nedřevěnou dobu jsou *Bubáčky* rozjímavé čtení. Jaksi nazelenalé a jímavé mužné. Neokázalé. A co na samotný závěr? Vypomohu si zaslechnutým a zapsaným citátem z ulice Česká v samotném srdci Brna, kudy se pan profesor Kožmín tak rád procházel: „*Pointa se těžko píše. Ale přece: Mladý muž se na České osopil na svého psa: KURVA, NEKULHE!*“ (s. 52) ■

hačem svého filmu, vše jsem ponechal v deníkové autenticitě. [...] Nic jsem nepřidával, zato bohatě ubíral. [...] Při samotném psaní deníků jsem myslel na jediného čtenáře: sám na sebe. Ale pak při tom „demiurgickém“ sestřihu už jsem cílevědomě dělal knížku i pro druhé. Trochu jsem se obával, aby nezmizela přitažlivost textu pro jiné oči. Když jsem zachytil třeba závat z letičího hejna od jihu v časném jaru, chtěl jsem tu závatnost v textu zakódovat i tak, aby čtoucí zaklonil hlavu se mnou.“

Pokud jsem psal o zúženém prostoru (zvnějšku: stárnutím a problémy s chůzí; zevnitř: soustředěním na podstatné), asi bych spíš měl psát o čase, co s ním toto úžení se, zužování, přivírání a svírání činí: Jako by se rozličné časy navzájem prolínaly a převrstvovaly. Slovem *rozličné* míním také odlišnosti kvalitativní, a to nikoli mezi například časem mladosti a stáří už zchystaného na odchod (nikdy však plně), ale ve způsobu, jímž jsou podávány [tu jako literární, mytický – například biblický, tam přírodní, zde už lidský a napřímo (ovšem interním autorem literárního díla) vnímaný].

(pokračování na straně 20) ►

(pokračování ze strany 3)

Docela však možná, že píšeli o Kožmínově prostoru, vlastně už píšeli o čase – neb jedno je funkcí druhého (jako tomu bývá u dobrých básníků; zde mne napadá František Daniel Merth či Halasova básnická próza *Já se tam vrátím*): „Co mladých žen proplouvalo jako průsvitné gondoly průsvitným dnem. V modrém moři města a jeho pahorků – ostrovů... Zářící trřaska tichem podzimu. A slunce oslňuje samo sebe. A pavouček na okně si prodlužuje svou pavučinku...“

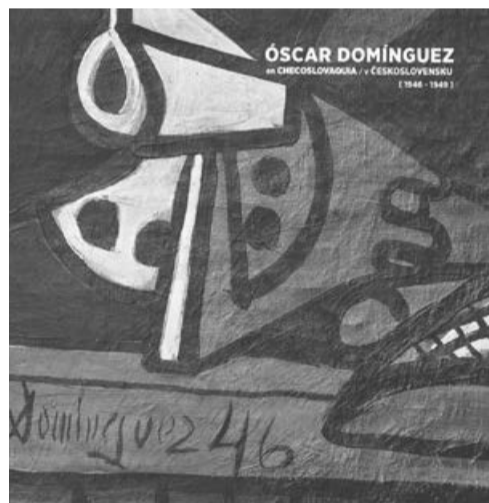
Snad bychom mohli nad Kožmínovými časoprostory rozklenout jako jejich svorník bergsonovský termín *durée*, neboť mírou trvání je tu prožívající, vnímající a básnickou intuicí předpodstatnější člověk (a jeho duše). A snad bychom měli zmínit také autorovu vědomou práci s obrazností, s rytmováním textu, se střídáním perspektiv. Nejzřetelnější a nejvíce přítomné bývá ono nejmenší, a ticho bývá někdy věru velmi naléhavé.

RECENZE

HLAVA BÝKA ANEB ŠPANĚLSKÝ SURREALISTA V ČESKOSLOVENSKU

Pavel Štěpánek a kol.: Óscar Domínguez v Československu (1946–1949)
TEA (Tenerife Espacio de Las Artes), Španělsko, 304 s.

Marcela Vrzalová Hejsková

„... vypadá jako lidožrout z pohádky, černý korzár či legendární bandita, ale pochechtává se spíš dobrácky než zlověstně. Se svým statným bráškem, s mohutným nosem a býčí šíjí mohl by Vám tento hrmotný Afrikán z Tenerife připomenout zplouze býka a královny Pasipha, Minotaura, kterého si vzali do štítu surrealisté.“ (M. Míčko, 1946)

Může být překvapením, že i přes geografickou vzdálenost a rozdílnou politickou situaci ve 20. století došlo mezi Španěly a Čechy k mnoha uměleckým kontaktům, a to buď

Dovolte kratičkou vzpomínku. Totiž na dávné demlovské sympozium, na němž jsme s Josefem Pěnkem a Zdeňkem Kožmínem děsili jistě dobrou katoličku a určité vynikající paní učitelku citáty z mistrova díla; kam se ovšem kandradas hrabal na pana profesora, který se s něžným úsměvem jal praviti cosi o líbání stehů až nahoře, u kořene (jak čteme v *Zapomenutém světle*). Její ruměncem plný údivu jsem měl před očima pokaždé, když jsem v recenzované knize narazil na kratičké erotické prostřihy.

Nejsou však ani šokantní, ani samoučelné. Obrušují (spolu se snivými pohledy do letícího nebe či zpola snových, zpola literárních krajín) ostré hrany života schylujícího se ku svému finále. Vlastně životů. Pokud je v knize nejzřetelněji přítomným interní autor / vypravěč / skrze výpověď o světě i výpověď o textech se dějící Zdeňk Kožmín, hlavní hrdinkou je ta, již je kniha dedikována: jeho manželka Drahomíra. Nejvýraznějším z příběhů je totiž v námi čtené knize historie její

přímo, nebo prostřednictvím Paříže. Zde je třeba na prvním místě zmínit Picassa a jeho vliv na české moderní umění – především na členy skupiny Osma. Významnou roli v šíření kubismu sehrál i historik umění a osvícený sběratel Vincenc Kramář, díky němuž bylo Picassovo dílo u nás brzy známé a pozitivně přijímané. Výsledkem Kramářova osobního zaujetí je sbírka Picassových děl, jež tvoří součást expozice Národní galerie v Praze.

Vedle kubismu Picassa a Juana Grise zasáhl české umělce rovněž vliv španělských surrealistů – na prvním místě dílo Salvadora Dalího, ale i Miróa, Gonzáleze a také Óscara Domíngueze. Ten již ve třicátých letech zaujal V. Nezvala svými dekalky – otisky, v nichž hraje roli náhoda. Básník o nich psal, že je z nich „bezmezně vzrušen“ a svou sbírku *Absolutní hrobař* (1937) doprovedl dekalky inspirovanými právě Domínguezem (tvořil je např. i Fr. Vobecký a Z. Sklenář).

V roce 1946 se konala v Mánesu (s reprízami v Brně a Bratislavě) výstava „Umění republikánského Španělska“. Expozice, která byla jednou ze zásadních zahraničních poválečných výstav v Československu, se účastnilo devatenáct španělských umělců, z nichž osm i přijelo do naší země a později zde uspořádali řadu skupinových nebo osobních výstav. Jejich díla, která zůstala v našich sbírkách (celkem 244), sehrála důležitou roli nejen těsně po válce, ale i později – v šedesátých letech umožnila navázat na avantgardní tendence zadupané do země dogmaty socialistického realismu padesátých let.

Charismatický Kanáran Óscar Domínguez (1906–1957) byl jednou z nejvýraznějších postav Pařížské školy, a právě on zapůsobil na Čechy a Slováky nejvíce. Po skončení výstavy v roce 1946, na níž se prezentoval dvanácti obrazy, navštívil naši zemi ještě dvakrát: Delší

nemoci a umírání, ale vlastně vůbec rozměr vypravěčova/autorova vztahu k ní. Neboť v nesentimentální něze se takto vyjevuje láska.

Priznávám se, že jsem váhal, zda nedat své recenzi název: „Odcházení“. Ze světa vědy a od vysokoškolské katedry, z krajiny světa (kvůli nemocným nohám a nemocem manželčiným). Odcházením je ovšem také vytrácení se blízkých, stále hlubší a zřetelnější pocit osamocení. Takováto obnaženost je vskutku něčím hluboce existenciálním: „Chlapče, už jsi dočista sám!“ Je-li však láska vlastností duše (a je-li sama duše), dlí v ní spolu s vírou a nadějí. Co se stalo, je zapsáno a nemůže se odestát. Tedy i to dobré, a především ono. Spíše bych tedy měl říci, že Zdeňk Kožmín vlastně píše o: Neodcházení. O bolestném hledání, které už je vlastně nalézáním. Slovy Václava Havla – „Naděje není to předsvědčení, že něco dobře dopadne, ale jistota, že má něco smysl – bez ohledu na to, jak to dopadne.“ – možná porozumíme lépe s vědomím konečnosti naší pozemské existence.

dobu pobýval v Praze, ale také v Olomouci (v ateliéru sochaře J. Šolce) a v Bratislavě. V českých a slovenských ateliérech vytvořil obrazy a kresby, z nichž zde mnohé rovnou prodal nebo daroval. Další díla si jeho čeští přátelé a obdivovatelé přivezli přímo z pařížského ateliéru, kde ho Češi hojně navštěvovali až do nástupu socialismu v roce 1948. Velká část těchto obrazů se stále nachází v českých a slovenských sbírkách, ať už soukromých, nebo státních (např. NGP, MG Brno, GVU Ostrava, MU Olomouc a slovenské sbírky). Jde o významný soubor – tvoří téměř čtvrtinu známých Domínguezových děl.

Mimořádný úspěch Domíngueze v tehdejší Československu lze přičíst přetrvávající silné tradici meziválečné avantgardy u nás. Jeho tvorba pod vlivem Picassa, spolu se surrealistickou tenzí, kterou v roce 1965 Jan Škvára charakterizoval jako osobitou směsicí „kubistických zkratk a surrealistických symbolů, svíraných soustavou silných čar“ (s. 232), zaujala české poválečné umění. Španěl se těšili v naší zemi zájmu také z důvodů politických – řada českých umělců otevřeně i symbolicky vyjádřila svůj protest proti občanské válce ve Španělsku (Šíma, Filla, Sychra, Janoušek, Štyrský a další).

Výstava „Óscar Domínguez v Československu“, která se konala ve Španělsku v TEA Tenerife Espacio de Las Artes (říjen 2016 – květen 2017), měla za cíl obsáhnout a analyzovat všechna doposud známá díla tohoto malíře, která pocházejí z českých a slovenských sbírek, a kriticky zhodnotit důležitost „československé etapy“ v kontextu umělcova díla. Pavel Štěpánek, hlavní autor textu v katalogu, má zásadní podíl na tom, že význam Československa pro Domínguezovo malířské dílo, do té doby opomíjený, byl mezinárodně uznán. Český historik umění zahájil svá „domíngue-

Poslední ze svazků Kožmínových naddeníků (z let 1998–2002) tedy věru není snadné čtení. Pokud však jejich autor pocítoval radost a osvícení z četby Patočky, Platóna!? – snad bychom si z něj i v tomto mohli vzít příklad – a nebát se vstoupit. Zkusme se k formulaci vlastních soudů skrze Zdeňkem Kožmínem řečené probíjovat jako kdysi námi čtených řádků lekturou holanovskou. S radostným vědomím tajemství většího, než jsou naše časné soudy. Tudiž i s nutností návratů.

Na závěr (ale věru ne na konec) se sluší říci, že četba deníků (z nichž bylo třeba doplnit některé pasáže naddeníků) ani naddeníků nebyla jistě snadnou pro ty, kdož knihu za zesnulého autora připravili k tisku, zejména pak pro pečlivého a bezpochyby na kožmínovskou vlnu naladěného editora Jana Tlustého. K dobrému vínu patří rozlehlost chuti stejně jako trvání. ■

zovská“ badání již v roce 1965, avšak první monografickou výstavu tohoto Španěla mohl uspořádat až v roce 1986 (Galerie hl. města Prahy) a druhou na přelomu let 1997 a 1998 v Muzeu umění v Olomouci.

Ovšem již v roce 1973 se Štěpánek v Praze setkal se španělským historikem umění Fernandem Castrem, který se umělcem zabýval ve své práci, později vydané knižně (v katalogu je autorem kapitoly o humoru a metamorfózách v Domínguezově díle), v roce 1975 pak s významným kritikem avantgardy a spisovatelem Eduardem Westerdahlem a také s bývalou Domínguezovou manželkou Maud. Westerdahlovu cestu po Evropě v roce 1931, kdy navštívil i Československo, které v té době patřilo mezi evropská ohniska nové architektury a životního stylu, v katalogu podrobně analyzuje María Navarro Segura v kapitole „Praha u vzniku projektu *Gaceta de Arte*“. Westerdahl českou funkcionalistickou architekturu a design velmi obdivoval („V Praze jsem zažil architektonické zjevení“). Tato „česká zkušenost“ sehrála zásadní roli při zakládání významného avantgardního časopisu *Gaceta de Arte* a je důkazem dalšího zajímavého kulturního propojení Španělska a naší země.

Výpravny česko-španělský katalog (304 s.) obsahuje, kromě kritických studií již zmíněných autorů (Pavel Štěpánek, Fernando Castro Borrego a María Isabel Navarro Segura), také text o motivu býka a tauromachie: „Óscar Domínguez, hlava býka“ (s. 236–242), jehož autorem je Isidro Hernández Gutiérrez. Katalog považuji za velmi zdařilý počín a zároveň fundovaný doklad této významné kapitoly přímých vztahů mezi španělským a českým uměním. ■

NEVŠEDNÍ ŽIVOT MANŽELŮ KOESTLEROVÝCH V AUTOBIOGRAFICKÉM TORZU

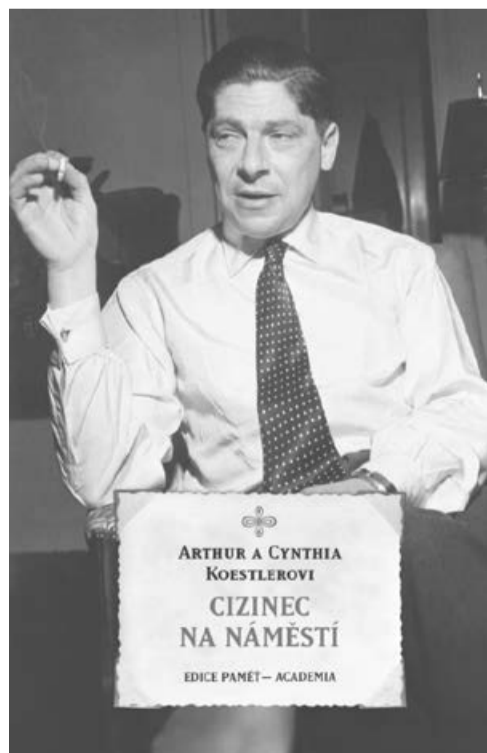
Arthur a Cynthia Koestlerovi: Cizinec na náměstí

Z angličtiny přeložila Eva Poskočilová
Academia, Praha 2020, 306 s.

Marika Kimatraiová

Vydáním knihy *Cizinec na náměstí* završilo nakladatelství Academia autobiografickou trilogii pojednávající o netradičním způsobu života a umělecké tvorbě maďarsko-rakouského spisovatele, novináře a politického aktivisty židovského původu – Arthura Koestlera (1905–1983). Anglický originál *Stranger on the Square* uveřejnilo londýnské nakladatelství Hutchinson & Co. Publishers již v roce 1984, tedy pouhý rok poté, co manželský pár Cynthia a Arthur Koestlerovi spáchal společnou sebevraždu.

Uvítala jsem, že Academia – i přes mnohaleté zpoždění – titul *Cizinec na náměstí* zařadila do své ediční řady Paměť, která

oplývá vysokou kvalitou a jejíž knižní produkce je dle mého soudu jedna z nejzajímavějších. V této edici vyšly i obě předchozí knihy Koestlerových memoárů – v roce 2016 *Šíp do nebe* (angl. *Arrow in the Blue*, 1952) a o dva roky později *Neviditelné písmo* (angl. *The Invisible Writing*, 1954). V prvním díle autor mapuje svůj život od narození do roku 1931, ve druhém svazku zaznamenává důležité životní etapy z let 1932–1940 a třídílnou životopisnou sérii uzavírá posmrtně vydaná kniha *Cizinec na náměstí*, na níž se podílela též Koestlerova třetí manželka Cynthia Koestlerová, rozená Jefferiesová (1927–1983).

Paměti prezentují směs autorových popisů dobové atmosféry v zemích, ve kterých žil či pobýval, hlubokých reflexí nad významnými politickými událostmi – na něž lze dnes nahlížet jako na důležité historické mezníky – a hloubavých úvah o nejrůznějších myšlenkových a duchovních proudech. Filosof Koestler se i přes široké spektrum zájmů neomezuje na pouhou pomyslnou slupku, ale pokouší se proniknout do hloubky a podstaty daných témat. Kromě literární a novinářské činnosti se živě zajímal o mnoho dalších oborů, disciplín, hnutí, ideových směrů

atp. Zabýval se například komunismem, sionismem, otázkou sexuality, historií, existencialismem, parapsychologií, etikou trestu smrti (více přináší kapitola „Kampaň proti trestu smrti“), eutanazii; mj. roku 1969 se stal členem Voluntary Euthanasia Society (Společnost pro dobrovolnou eutanazii) a později byl i jejím viceprezidentem.

V podstatě lze konstatovat, že spisovatel jistou formou eutanazie zemřel. Arthurovi Koestlerovi byla v roce 1976 diagnostikována Parkinsonova choroba a o tři roky později leukémie. Prvního března 1983 byli manželé Koestlerovi nalezeni ve svém londýnském domě na náměstí Montpelier Square mrtví. Zdravotní stav sedmasedmdesátiletého myslitele se zhoršoval, ale jeho o více než dvacet let mladší žena byla naprosto zdravá. Proč tedy Cynthia Koestlerová rovněž vypila smrtící koktejl smíchaný z alkoholu a barbiturátů?

Doufala jsem, že odpověď na tuto otázku naleznou mezi řádky této knihy, ale zůstalo jen u náznaků, tušení a nejasných obrysů skutečnosti. Přátelé manželského páru byli Cynthiaiinou sebevraždou zcela šokováni. Za vydáním knihy *Cizinec na náměstí* stojí rodinný přítel Koestlerových – Harold Harris, jenž se stal